

szire elhordanak a fészküktől, majd fákra vagy egyéb távoleső helyekre czipelve őket. A tudós fogta magát egyszer, elvette a hangyától a bábhéjat és visszatette a fészke elé. De a legközelebb arra siető hangyák felkapták és megint elvitték.

Bizony az okos kis hangyák is felülnek gyakrabban az ösztönüknek. Néha gubacsot czipel a fészkebe, abban a hitben, hogy dióra tett szert. Máskor meg gyöngyszemekkel hordták teli fészküket, amiket a tudós odahintett a fészkek köré.

A zoologia magasabb skáláján lévő állatokkal is megesik gyakran, hogy az ösztön rászedi őket. Egy ausztráliai papagáj, mely szabad állapotban az Eucalyptus virágjával táplálkozik, midőn rabságba jutott és egy festett Eucalyptus virágot állítottak elébe, nagy mohón nekiesett, mert azt hitte, hogy az valódi volt*. A kakuk is, midőn két tojást rak egy fészkebe, azzal a biztos meggyőződéssel teszi, hogy a kikelt madárfiók közül az egyik okvetlenül kidobja a másikat.

Az emlősök között is nagy számban vannak olyanok, amelyeket cserben szokott hagyni az ösztön. Így a norvégországi lemming vándorlásai alkalmával többször nekimegy a tengernek; vagy hogy ezrekre megy azoknak a száma, amelyek hasonló esetekben a habok között elpusztulnak. Az ösztön tévedéseinek tulajdonítandó az a körülmény is, hogy Dél-Afrikában az emlősök nagy területeket bebarangolnak, jóllehet tudják, hogy ilyenkor rendszeren veszélynek teszik ki magukat. A cziczkány, amely egyébiránt a kiáltása által árulja el magát, ha feléje közelednek, még hangosabban sikoltoz.

* Ismerünk valakit, aki kígyót festett s a kész kép mellé oda tette az élőt és két festőművész közül öt lépésnyiről egyik sem találta el, melyik az állat s melyik a kép!

közelednek, de én nem birom felismerni a varjúnagyságú, széles szárnyú madarakat. Közelebb jönnek. Sűrű tollazatukon megtörik a napfény. Előre nyújtott nyakukról erősen figyelő fej s azon hosszú, íves csőr nyúlik le. Kilépek rejtékemből. A madársereg nyílsebesen csap felfelé, de már késő, pattanik a puská s a következő pillanatban egy pompás hím *ibisz*-szel lép ki halászsom a nádasból, ahová esett.

Örömből mi sem hiányzott. 19 vadkacsa, 2 kanalas gém; 1 fekete gólya, 4 vízi sneff, 7 szárcsa, 2 törpe gém, 1 vadlúd, 1 ibisz, 2 csuka és 3 süllő volt a vadász-zsákmány.

No meg az a felfedezés, hogy nálunk *vad pókának* nevezik az egyiptomiak szent madarát, az ibiszt. (Ezt az adatot talán felhasználhatják jeles ornithologusaink.)

Ilyen volt a vízivadászat a Kis-Balaton zalavári részében 1899-ben; hogy milyen lesz a 20-ik században, azt lássák utódaink.

Dr. Agh Géza.

Az ösztön néha a legvégzetesebb tévedésbe ejti az állatot. Látjuk, midőn ez a saját ivadékait is felfalja. A vadállatok között többször előfordul ez az eset. Azonban hasonló kegyetlenségekre a mi háziállataink is rávetemednek. A mi sertésünkkel többször megesik, hogy ilyesmire vetemedik. A kutya sem különb e tekintetben; vele is megesik, hogy elpusztítja néha az egész ivadékát. Néha az ösztön épen akkor hagyja cserben az állatot, mikor a legnagyobb életveszélyben forog. Többször láttuk, hogy az égő akolból megmentett juhok megint csak nekirohantak a tűznek, az égő istállóba hatoltak és elpusztultak.

Furcsa játékot űz továbbá az ösztön azokkal az állatokkal, amelyek eredetileg ellenséges lábón éltek, de egyszerre csak jóbarátokká lesznek, mert az ösztönük véletlenül összehozta őket. Így pl. alig hinné el valaki, hogy a macska, meg a patkány jó barátságban éltek volna valamikor. Pedig az úgy volt. A macskának öt fia lett, amelyekből hármat azonnal elvett a tudós. Másnap a tudós azon vette magát észre, hogy a macska elidegenített fiait három fiatal patkánnyal pótolta, amiket a még meglevő két fiával együtt szoptatott. Néhány nap múlva elvették tőle a másik két macskát is, amiket nyomban ugyancsak két patkánnyal pótol és megsoptatott, mintha a saját fiai lettek volna. A kis patkányok is jól érezték magukat a nevelőanyjuk társaságában. Egész nap játszottak, incselkedtek vele. Ami pedig legfuresább a dologban: a rászédett macska kitünő patkányfogó macska hírében állott.

A fentebb elősorolt példákban láthatjuk tehát, hogy az állati ösztönnek is megvannak a maga határai. Eddig és ne tovább. Ott, ahol az ösztön csütörtököt mond, ott az állat tehetetlenné válik és nem képes többé magán segíteni.

Az ész, amelynek ilyenkor résen kellene állania,

Szent-Ivány.

Egy kisebb városban nagy eseményt képez, ha két pompás négyes fogat jártat; össze is sereglett a kíváncsi vasárnapi publikum és mi mosolyogva ültünk fel és repültünk tova. Egy órai kellemes kocsizás után megérkeztünk Szent-Iványra, hol gróf Zichy Jenőnek, ki ezúttal egy kis társaságot hitt vendégszerető házához, kedves kastélya van.

Évek óta nem voltam itt; milyen gyönyörű lett azóta a park. A remek tujafa-sorokban órákig lehet járkálni. Minden fa, bokor mennyire megnőtt, szép lett és a gróf, aki maga is kitünő botanikus, úgy ismeri és dédelgeti azokat, hisz mind saját ültetése; mikor átvette a birtokot, alig volt fa, lomb a kastély körül. És most egy kis édent képez. Ha egy faág átcsap és a szomszéd fenyőt gátolja fejlődésében, rögtön előveszi fegyverét és lelövi az alkalmatlan ágat, bármily magasan is legyen.

Elmentünk megnézni a „kis fáczánokat“. Micsoda kedves látvány! Olyan büszkén sétálnak a bolonddát tett pulyka- és tyúkmacák apróik között, mintha csak sajátjaik lennének. Csak úgy nyüzsögnek, mint egy mozgó földdarab, az apró fáczánok. Vagy 400 van együtt; nem bírtam megállani, hogy fel ne vegyek közülök egyet. Itt a tenyésztő, ahonnan később kijutnak az erdőbe, mignem a vadász fegyverére kerülnek.

A „téli házban“ fák vannak beállítva a fáczánoknak, kárpótlásul az elvesztett aranyzsabadságért. És miután szegények igen vergődnek, azért ki van bérelve a lakásuk, nehogy összetörjék

hogyan az egyenes útjáról letért állatot ismét visszaterelje, bizony nem mutatkozik. De **miért?** Lehet, hogy rövid idő múltával megtudjuk. A természettudományokat manapság már annyira felkarolták, amyi a lelkes művelője, hogy majd csak akad a sok közül egy, akinek majd sikerül fellelni az állatban az embert.

Gauss Viktor.

Egynémely rovarról.

Csak gondtalan gyermekész, mely a látszatnak szűk látóköréből nem tud kiemelkedni még; a könnyelmű ember, kit csak a pillanat kellemes vagy kellemetlen behatása tart lefogva; a fiatal leány, kinek szíve csak a szép iránt fogékony s minden olyantól irtóztatva fordul el, mit az isteni kéz neki nem tetsző mezbe öltöztetett — és a tudatlan emberek szoktak zúgolódni a teremtés egynémely alkotása ellen, melynek hivatását felfogni nem bírván, azt egyszerűen fölöslegesnek tartják.

Hányszor hallottam különben okos embereket is, kik felvetették a kérdést: vajjon mire való Isten teremtményei közül a czápa, mely csak rettegésére szolgál úgy a tenger lakóinak, mint az embernek?

Nos, uraim, önök bizonyára ismerik a heringet, sőt egyet-kettőt minden évben el is fogyasztanak belőle. Tudják önök, mi az a hering? Látták önök már a rajt, amely Szent János éjjelén a tenger színén megindul, millió és millió hering, szorosán egymáshoz simulva, mint eleven szigetek, szárazföldek, kis világrészek, melyeket még a hajók sem bírnak áttörni?

Ez az időszak a heringek szerelmének időszaka, amely vajmi súlyos következményekkel járna a földre, a tengerre s azoknak minden lakóira, ha a természet örök rendje nem gondoskodnék az egyensúly helyreállításáról.

Egy heringnek 35—40,000 tojása van! Roppant szaporaság, melylyel megközelítőleg sincsen arányban az a

24—25 millió métermázsa évi fogyasztás, amely Európára esik. E csekély fogyasztás mellett a hering pár év múlva úgy elrepné a tengert, hogy abban nem maradna víz!*

Segít azonban az embernek az egyensúlyt helyreállítani a tőkegadóc, mely halfaj kiválólag heringgel és szardellával táplálkozik; azonban maga a gadóc is még oly szaporá, hogy elárasztással fenyegetné a vizeket, ha nem sietne segélyére az embernek a tok s egyéb, kevésbbé szapora halfaj annak fogyasztásában; és hogy ezek fenyegetőleg el ne szaporodjanak: arról gondoskodik a természet szép evője, a czápa, amely csak egy-két eleven fiat szül évenként, de falánkságában és éhségében néha még azokat is elpusztítja!

Igy áll ez a rend a rovarokra nézve is, amelyek a szárazföldet őrzik meg az ember számára.

Tekintsünk csak figyelemmel körül az erdő fái között s vegyük kissé élesebben szemügyre a mindannyiunk által nagyon jól ismert szilfát és azt fogjuk találni, hogy egy 12 éves szil egy év alatt 164.500 magot terem s ha mi sem gátolná, úgy ez a mag másik 12 év alatt 26.960 millió szilfát teremne.** Megjegyzem, hogy ez a számítás nem a fa virágaira, hanem a megszámlált gyümölcsökre van alapítva.

Mi lenne a földből pár évtized alatt ezen fanem elszaporodása által, mely ma már csak a legszegényebb vidéken tenyész, de rövid idő alatt az egész szárazföldet elborítaná? Mit tenne az ember, az állat, a többi növényzet, mely ma a földből él?

Meg lenne zavarva a természet egész rendje; sűrű erdő borítana mindent, kihalna az egyéb növényzet, majd a növényevő állatok, melyek nem érnék el a fák koronáit; kihalnának a ragadozók a kihalt táplálék során, kihalna a madársereg énekes világa, mert nem lenne rovar; igen, rovar, hiszen voltaképen a végpontból indul ki okoskodásunk, ez a kis homályos kép a földről, mely azon esetben állna elő, ha a fák fejei ma megszünnének létezni.

* J. Michelet „La meere”.
** Schrank számításai.

magukat. A „bagoly” is ijedten vonul vissza emberi hangok hallatára; meredten néz maga elé sárga, rút szemével, melyekről még az iskolában tanultam, hogy „Szegény bagoly nappal vak” stb. Annál nyájásabban jön élénk azonban a hatalmas „szibériai farkas” vasrácsa mögött; nem szeretném megpróbálni barátságát.

A „medve-pár” is megjelenik, sziklaodujokból kiezammog-nak fürdésre és várják az adományt, mert már tudják, hogy uruk ennélkül nem látogatja meg őket. Előbbi lakójának, „Samunak”, egy hatalmas példánynak a bőre ott díszleg a magas-laki kastély folyosóján; évek előtt nemesak urának kezét marta meg, ki majdnem áldozatul esett ezen kedveskedésének, hanem szaturnoskodott, bocsait szépen felfalta és ezért kellett bűnhődnie.

Roppant sok vadgalamb van, csak úgy búgnak már hajnalban és egész a kastély közelében röpködnek. Künn a ménesben szép lovak csoportját látjuk; összefutnak vagy sorba állva néznek az idegenek felé.

Legérdekesebb azonban a „cserkészés”, hova kocsi-kon indulunk ki. Mindig szerettem az erdőt az ő mélységes csendjével, órákig el tudnék benne barangolni. Az úttörő napsugár csak úgy betéved a sűrűségbe, madarak rebbennek tova, vagy „magtörő” kopogtat, különben csend van és annak is kell lenni, a zajos hölgyeket nem szeretik a vadász urak és igazuk is van. Csendesen haladunk, még a kocsis kerek se zörren, elfogja a süppedő talaj; kémlelő szemekkel lesik a vadászok, hol tűnik elő a vad.

Ott az őz! — bak? suta? ez a suttogó kérdés, — az utób-

binak megkegyelmeznek. Okos szemével perozekig felénk néz, olyan mozdulatlanul áll, mintha nem is lenne élő állat. A napsugár éri, oly szépen van megvilágítva, jól megnézhetjük, (le is fényképeztük); láteső nem kell. Egyszerre meggondolja magát és graciózus ugrásokkal tovairamodik. Ismét egy másik; ez már óvatosabb, ézi a veszélyt, gyorsan eltűnik. Tovább megyünk s a búzaföld szélén megállunk. Szinte kőmikusan, egyszerre két fül, majd egy fej emelkedik ki a búzatengerből; az őz áll ott, a bak; majdnem farkasszem néz a fegyverrel. De jaj neked! Felugrik, eldördül a fegyver — s az állat eltűnik. Utána iramodunk, mert újra felugrik, bár sebezve van szegény pára és még jó messzire csalja a vadászokat; mi már csak látesővel nézzük azt a hajszát, amint elibe kerülnek és végre is zsákmányul esik. Most már ki van elégitve a vadász-ambiczió, a többi állat nyugodt lehet. Pedig még számtalant láttunk utunkban. A másik erdőségen nagyon kedves vadászlak áll: a „Dekeny”. Sok víg órát látott ez is. Régi, érdekes bútorral van berendezve. Egy magaslatról piros tetejével messze kilátszik, míg verandájáról kedves kilátást nyújt az erdőségen túli környékre.

A nap biborszínben nyugvóra száll, apró fehér felhős-kék úsznak még az égen, az erdő sötétedik s mi újra a kastélyba térünk. Az oszlopos tornáczon összejön a társaság egy kis parthie-ra, van még kedv, hisz nem volt olyan nagy a fáradtság.

A tágas előcsarnokban nézegetjük a sok érdekes kitömött vadat; szép gyűjtemény az itten. Ritka szárnyasok, fajok, arany-, ezüst-fácánok, vízimadarak, a magasban sas kering kis nyúllal karmaiban.

Bölcs kéz szórta őket fajonként, családonként, külön-külön küldetéssel a földön szertesét s kimért, nagyobb vagy kisebb szaporasággal vannak megáldva, hogy pusztításuk is a teremtés rendjének legyen megfelelő, esetleges túlszaporaságuk ellen pedig fogyasztóik működjenek, az énekes madarak, a megkívánt arányban fentartván a csodálatraméltó egyensúlyt.

A száz éves fenyőerdő betölté hivatását mint erdő, de az életosztón további tengésre készítetné, talán még más ötven, vagy tán száz évig is és haszon nélkül foglalná el a helyét.

Segít tehát a természet: elküldi hernyóinak seregét, mely a fák tüit lerágja s a nedvképződés nem lelvén raktározást a tülevelekben, túltelíti magát a testet, a fa és kérge közé szivárog s elválasztja azokat egymástól. Felhasználja ezt a kedvező alkalmat a rovarok egy másik serege s befűrődik a kérgen át az eleven húsba és azt emésztve, a máris beteg fát halálos agóniába ejti, mely rohamosan segíti elő a véget, mert a rovarok sokasága a betegség nagyságával arányosan nő s később más, kisebb fajta rovarok által, de sokkal nagyobb mennyiségben váltatik fel, melyek azután porrá, televényfölddé örlik azt.

De ekkoron már új, zsenge erdősarjadék árnyékolja be a sirt, melyen azonban az anya korántsem pihen, hanem táplálván mint talaj az ifjú fát, maga is újra él abban.

Mert hiszen minden halálnak nyomában új élet fakad s még az emberi ajkon kilehelt utolsó sóhaj szénsavát is, ha ma nem, holnap fogja fel egy fészlő virágbimbó, vagy más egyéb, ami szénsavtáplálékra szorul.

Hogy tovább fejlődhessék az élet, azért következik be a halál minden szerves lénynél, úgy az embernél, mint az erdő fáinál s mert önhalálát öntudatosan vajmi kevés élő okozza, azért rendeli azt felsőbb hatalom, reá bocsájtván a halál miazmáit rovarok, baczillusok s egyebek alakjában.

S maga a rovar, ha betöltötte hivatását, túlszaporodása ellen más rovarsereg s a madarak működnek közre már akkor, midőn még hernyó alakjában lepi el a fát. Ha pe-

dig már báb alakjában a föld alá bújtak, jön a vadkan, a varjú s kikaparja, kitúrja őket önásta sírjukból s a felémésztésre szánt részt kérérlhetetlenül elpusztítja.

Azoknak a sorsa sem kedvezőbb, melyek a fa kérge alatt báboznak, mert azokat a harkály, a czinege kopogtatja ki onnan; ha pedig már mint kifejldött állatok ülnek ki a kéregre, akkor a zöld, a vörös harkály, s a varjú legelkeseredettebb pusztítóik.

Egész raja a madárseregnek vonul az olyan vidékre, ahol a rovarok túlságosan elszaporodnak; de elvonulnak ismét, ha a túlszaporodott részt megsemmisítették.

Ennyire bölösen tartja fenn a természet az egyensúlyt. S midőn ezt a bölcs egyensúlyt barbár kezekkel igyekszik feldűlni az ember, még ő emel panaszt annak rendje ellen!

A vadkant lepuskázza, nem annyira a táplálék szűksége, mint inkább vadászszenvédeyének kielégítése végett; szarkát, varjút ellenségnek tekint s különféle érvekkel indokoltan, örökös háborút visel az erdő és mező minden madara ellen — sőt teljesen hatalmába ejti magát a fát s az erdőt.

A rovarokat azonban sokkal kisebb teremtményeknek nézi, semhogy figyelmére méltatná működésüket; sokkal rejtettebbnek találja zugaikat, semhogy azoknak bizonyos mértékben való pusztítását hasznot hajtó cselekménynek tekintené; hagyja tehát szaporodni őket — s ha soknak találja számukat: a természet beosztását helyteleníti érte.

Pedig aki megfosztotta az erdő uralmától az állatvilágot, annak magának kellene abban a háztartást tovább folytatnia helyette. Elősegíteni a természet működését; a vén, vagy egymást növéjükben háborító fákat irtani; az óralánczra függesztett vadkan-agyarakat, — melyek az erdő földjét szántották, vagy termékeny nyé tegyék a lehullott mag kikelésére, — keze munkájával, ásóval, kapával helyettesíteni, vagy pedig meghajolni a viszony előtt, amelyben minden ami él, egymáshoz áll s céljainkat örök rendjével csak látszólag akadályozza, de valójában elősegíti.

K. Ö.

Itt farkas viesorítja félelmetes fogait, melyet a magaslaki „atriumból“ löttek, olyan közel jutott a lakhoz. Ketyegő láb-as óra, fegyverek és agancsok díszítik a falakat. Csak nemrég küldtek Szt.-Iványról a „Lendl-laboratóriumba“ egy igen érdekes madárfajt, „Grus virgo“, mely darufaj nemesak nálunk, de egész Európában nagy ritkaság, hazája a közép-ázsiai sivatag és Dél-Afrika.

Máskor a csobogó szökőkút medenczénél hűsölünk és hallgatjuk a gróf elbeszéléseit. Mennyi érdekeset hallottunk már ázsiai tanulmányútról és még mindig nem eleget. Hisz olyan élvezetesen, ritka emlékezőtehetséggel beszél nagy útiélményeiről, melyeket talán leírásaiban sem fogunk olvasni.

A kastély termeiben szemléljük az érdekes drága tárgyakat, hisz minden lakosztály meg van tömve műtárgyakkal. Elődjének megkezdett munkáját, a „gyűjtést“ ugyancsak gyarapítja a gróf. Minden világrészből összehordott kincseit rendezí a budapesti múzeumában, mit a nagyközönség is élvezhet már a tél folyamán. Ezenkívül mennyit ajándékozott már különféle czélokra.

A tágas könyvtárban a menyezetig futnak az osztályok, meg rakva régi és új könyvekkel; tudósok ugyancsak buvárokodhatnak itt hét számra. És mégis akadt régebben látogatói között, ki bár napokig élvezte a gróf vendégszeretetét és látta e nagy könyvhalmazt, mégis azt merete írni egy czikkében, hogy Zichy Jenő is csak olyan, mint a többi mánás, „könyvre nem sokat ad“. Ez azután rút dolog volt! Nagy földgömb, nürnbergi láda, albumok, éreztámpa és mindenhol ritka munkák, meg ajánlattal ellátott könyvek vannak összehalmozva.

Ezenkívül a legújabb szellemi termékeket megtaláljuk itt.

Valóban, nagy tudással bír a gróf, mert minden dologról, amiről beszél, még a könyv lapján a számot is előre megmondva bebizonyítja. Érdekes a Zichy-czímeres szalon; az egész berendezése ügyes kézzel himezett szép munka. Itt egy gyönyörű életnagyságú festmény Zichy Edmund gróftól ifjú korában ábrázolja.

Különben számtalan értékes festmény díszíti e falakat. Mészöly Gézának egy óriási képén van megörökítve egy régebbi szent-iváni vadásztársaság, tóparton, szép tájjal. A másik oldalon balatoni táj, így tovább, Telepy, Spányi, Margitay, Paczka és híres külföldi művészek képei, a régi és új iskolából.

A vendégszobák is megrakva festményekkel, honi szövészettel, Árvából faragványokkal. Nem hiába „ipar-gróf“ ő, — meg is felel nevének, mert a honi ipart ugyancsak pártolja.

Ott áll még Milán király arczképe, mit hű gróf barátjának ajánl. Sokat időzött itt is a fejedelem; a ház ura gondoskodott vidám vadászatokról; napokig együtt volt az úri társaság és tapasztalták, hogy a király milyen szeretetreméltó volt mindenkihez. Elmúlt, elmúlt. A kruzodoli zárdában pihen ő már, míg hű barátjának mindig elborul a szeme, ha róla beszél.

A kastély közelében a 40 méter magas víztornyó örként állott, ebben van a gépezet és rezervoír. Tetejéről pedig el látni az egész megyébe, a távoli heglánczra, Csóka, Nadapra; alant a park, kastély, gazdasági lakok, akár egy skatulyából szedett játékszerek tűnnek fel.

És újra előállanak a fogatok. Nemsokára feltűnnek „ős koronázási városunk“ tornyai és mi kedvesen eltöltött napok emlékével térünk vissza.

Vértessyné Makfalvy Gizella.